

Ercan TURAN - Ebru PAKİN AKIN

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi Tetkik Hâkimleri

Ev Eksenli Çalışanların Sosyal Güvenliği Üzerine Değerlendirmeler

1. Giriş

Sanayi devrimi sonrası, fabrika türü işletmelerdeki üretim tarzının yeterince yaygınlaşmadığı dönemde, parça başı ya da metre başı iş olarak özellikle tekstil alanında gerçekleşen ev-eksenli çalışma, teknolojik gelişim karşısında, üretimin tek çatı altında yapılmasının daha işlevsel hale gelmesiyle yaygınlığını yitirmiştir. Emek ve sermayenin uluslararası alandaki hareket serbestisi, endüstriyel alanda az gelişmiş ve ucuz iş gücüne sahip ülkelerdeki maliyet düşüklüğü, çok sayıda işçinin bir arada çalıştığı fabrika ve işletmelerdeki gider, vergi ve sigorta primi tutarlarının yüksekliği yanında, çalışanların bir araya gelmesinin yarattığı örgütlü yapının ortaya çıkardığı hak talepleri, üretimin farklı alanlarda sürdürülmesi arayışını yeniden gündeme getirmiş ve ev-eksenli çalışma yoluyla üretime katılım da bu arayış sonucunda tekrar yaygınlaşmıştır.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, ev çalışması yapanlar büyük ölçüde sosyal güvenlikten yoksun ve sağlıksız koşullar içinde çalışmaktadır¹.

Ev-eksenli çalışma yoluyla üretime katılımı cinsiyet sınırlaması bulunmamakla birlikte, bu konudaki çalışanların ezici çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Aynı durum Türkiye için de ge-

çerlidir. Bu alandaki kadın çalışan oranının yüksekliği birden fazla ekonomik ve sosyal gerekçeye dayanmaktadır. Kadının, erkek egemen toplumsal yapıda, üretim sürecine katılma yanında, ev içindeki yükümlülüklerini de yerine getirme zorunlulukları, eğitim düzeylerinin nitelikli işlerde çalışmalarına olanak vermemesi, ev dışında çalışmanın getireceği ek harcamalardan kaçınma gibi nedenler, ev-eksenli çalışmada kadınları ön plana çıkarmaktadır. Böylece erkekler, eş ya da kız çocuklarının çalışması sebebiyle sosyal yaşamlarında bir prestij kaybına da uğramamaktadır². Çok sağlıklı olmasa da, istatistiki veriler, 2001 yılı itibarıyla Türkiye’de evde çalışanların %86,2’sini kadınların oluşturduğunu göstermektedir³.

26-28 Kasım 2004’te Ankara’da toplanan, Türkiye Home-Net’e doğru: Ev-eksenli Çalışan Kadınlar 1. Ülke Konferansı sonunda, ev-eksenli çalışan kadınların öncelikli istemleri arasında, sosyal güvenlik hakları konusunda düzenleme yapılması gereği dile getirilmiştir.

II. Ev Eksenli Çalışan Kavramı

Ev-eksenli çalışanlar, kendi hesabına çalışanlar, sipariş üzerine çalışanlar ve bağımlı çalışanlar şeklinde üç grupta incelenebilir.

Kendi hesabına çalışanlar, kendileri tarafından belirlenen malzeme ile yine kendilerince belirlenen ürünleri (genellikle yiyecek, dokuma, nakış, dantel gibi el işleri) tasarlayıp üreterek bunları pazarlarda, sokaklarda ya da dükkânlarda kısmen kendi belirledikleri fiyatlarla satmaktadırlar.

Sipariş üzerine çalışanlar ise üretimlerini, siparişi verenin istediği model ve malzemeyi kullanarak, onun istediği zamanda teslim edecek şekilde gerçekleştirmektedirler.

Bağımlı çalışmada ise bir aracı, taşeron veya işveren iş alınması söz konusudur. Alınan iş, işi verenin istediği zaman ve nitelikte üretilir. Genellikle parça başı, metre başı veya kilo gibi ölçülebilir parametrelerle ücretlendirilir. Bu çalışma biçimi, dokuma, konfeksiyon (paketleme, ambalaj, iplik temizleme) makine ve el nakışı, piko, yorgan dikimi, altın, gümüş işçiliği, takı, oyuncak, ayakkabı, kutu, elektronik malzeme (elektrik aksamın montajı, bobin sarma), sigara-tütsü, mum, yiyecek (sos, baharat, salça, kuruyemiş, turşu, sucuk, börek, mantı, ev yemekleri, bitki toplanması ve kurutulması, fıstık, badem kırma) gibi çok farklı üretim sektöründe ve hizmet sektöründe (kuaför hizmetleri, tasarım hizmetleri) yaygın olarak görülmektedir. Hem Türkiye’de hem de dünyada, bu çalışma biçimlerinin bir arada gerçekleştirildiği de gözlemlenmektedir⁴.

Uygulamada genellikle kısmi süreli çalışma şeklinde gerçekleşen, ancak nadiren de olsa tam gün çalışma şeklinde de ortaya çıkabilen evde çalışmaların, tam veya kısmi süreli olması, onun niteliğini değiştirmemektedir⁵.

Ev-eksenli çalışanlarla, teknolojik gelişmeler sonucu 20. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan ve çalışmanın bir bölümünün yine çalışanın kendi evinde ya da özel bir mahalli büroda yapıldığı tele-çalışma çalışanlarını birbirinden ayrı düşünmek ve ayrı inceleme konusu yapmak gereklidir⁶.

Ev-eksenli çalışma kavramı aslında yeni bir tanımlama olsa da, içerdiği çalışma şekli çok uzun yıllar öncesine dayanır. Ticari yaşamın en basit yöntemlerinden biri olarak evde başlayan bu çalışma türü artık çağdaş yaşamın da ilgilendiği çağdaş istihdam modellerinden biri haline gelmiştir. Bu sebeptendir ki Uluslararası Çalışma Örgütü 1996 yılında, evde çalışmaları düzenlemek ve bu konuda üye ülkelere yol göstermek amacıyla 177 sayılı

sözleşmeyi hazırlamıştır. Dünyadaki bu önemli gelişme, söz konusu çalışma türünün çok çağdaş bir yapı haline geldiğini gösterse de ülkemizde hala bu tip çalışmaları tanımlayan yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Hatta Türkiye 177 sayılı sözleşmenin tarafı da değildir. Bu koşullar altında ev-eksenli çalışmalar konusunda bir takım açıklamalar yapabilmek için öncelikle kavramın tanımlanması gerekir. O sebeple bu noktada önce, söz konusu kavramın ulusal ve uluslararası mevzuatta ne şekilde tanımlanabileceğine yer vermeye çalışacak ardından söz konusu çalışanların durumunu ele almaya çalışacağız.

III. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 177 Sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 1996 tarih ve 177 sayılı sözleşmesi, evde çalışmadan ne anlaşılması gerektiğini tanımlamıştır. Sözleşmenin 1.maddesine göre, “Bu sözleşme bakımından ‘evde çalışma’ terimi, evde çalışan olarak anılacak olan bir kimse tarafından, kendi evinde veya işverenin işyeri hariç kendi seçtiği bir başka mekânda; ödeme karşılığında yapılan, söz konusu kişinin ulusal yasalar, yönetmelikler ve mahkeme kararları uyarınca bağımsız işçi sayılmasını gerektirecek ölçüde özerkliğe ve ekonomik bağımsızlığa sahip olması kaydıyla; teçhizatı, malzemeyi ve kullanılan diğer girdileri kimin sağladığı önemli olmaksızın, işveren tarafından belirlenen bir ürün veya hizmetle sonuçlanan iş anlamına gelir⁷.”

177 sayılı sözleşmenin 1.maddesinin yukarıda yer verilen çevirisi, kavramdan ne anlaşılması gerektiği konusunda çok açık bir ifadeye sahip değildir. Düzenlemenin orijinal metninden hareket edildiğinde özetle evde çalışmanın, bir işverene bağlı olarak evde yapılan çalışma olduğu söylenebilir. Ancak Uluslararası Çalışma Örgütü, söz konusu tanımını yaparken bu çalışma türünün milli mevzuatlarda farklı şekilde adlandırılmış olabilme seçeneğini de dikkate almıştır. ILO’ya göre, ilgilinin milli mevzuatı ya da mahkeme kararları bu tür çalışmaları, onların özelliklerine göre farklı şekilde tanımlamakça bu kişilerin evde çalışan sayılabileceğini belirtmiştir.

Çalışma örgütünün öngördüğü farklı tanımla-

İş Kanunu'nda, ev-eksenli çalışmalarını doğrudan kapsamına alan bir yasal düzenleme yoktur.

ma, bağımsız çalışan (independent worker) olarak adlandırılmıştır. Bunun neyi ifade ettiğini net olarak belirleyebilmek kolay değildir. Fakat madde-nin genel ifadesi dikkate alındığında bunun bir iş-verene bağlı olmayan çalışanları ifade etmeye çalıştığı sonucuna varılabilir. Dolayısıyla 177 sayılı sözleşme, ancak milli mevzuatları tarafından bağımsız çalışan olarak görülmemeyen kişileri evde çalışan olarak adlandırmakta ve çalışmalarını sonucu ortaya çıkan ürün ve hizmetlerin bir işveren tarafından belirlenmesini gerekli görmektedir (results in a product or service as specified by the employer).

Bu açıklamalar ışığında 177 sayılı Sözleşmeye göre evde çalışan (home worker), kendi evinde veya işverenin işyeri hariç, kendi seçtiği bir başka yerde işverenin belirlediği şekilde mal ve hizmet üreten kişiyi ifade etmektedir.

Anılan sözleşmenin, evde çalışmaya ilişkin ulusal politikanın, evde çalışanların diğer ücretlilerle eşit muamele görmesini mümkün olduğu ölçüde teşvik edeceğine dair 4. maddesinde, eşit muamele-nin özellikle hangi hususlarla ilgili olarak teşvik edileceği sayılırken, yasal sosyal güvenlik koruması ve analık koruması ayrı ayrı belirtilmiştir. Yine 177 sayılı Sözleşmeye ilişkin 184 sayılı Tavsiye Kararı'nın 25. maddesinde, evde çalışanların sosyal güvenlik korumasından yararlanması gerektiği belirtildikten sonra bu yararlanmanın hangi yollarla sağlanabileceği sayılmıştır. Tavsiye Kararı'nın 26. maddesinde de, analığın korunması alanındaki ulusal yasalar ve yönetmeliklerin evde çalışanlara da uygulanması gerektiği düzenlenmiştir.

IV. Türk Hukukunda Durum

Çalışmanın bu bölümünde, bireysel iş hukukumuzda ve sosyal güvenlik hukukumuzda ev-eksenli çalışmalara yer veren ya da en azından bu tür çalışmaların kapsama alınmasına engel olmayan düzenlemelere yer verilecektir. Bunun için, 4857, 506, 1479 ve 5510 sayılı Yasalar ve bu yasaların işçi-sigortalı-çalışan tanım ve unsurlarından hareket edilecektir.

1. Bireysel İş Hukukunda

Türk iş hukukunda kural olarak iş sözleşmesi ile çalışanlar işçi sayılır⁸. 4857 sayılı İş Kanunu'na göre iş sözleşmesi, bir tarafın bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmedir. Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere iş akdi, iş görme, ücret ve bağımlılık unsurlarından oluşur. Bu nedenle, anılan unsurları taşımayan ilişkilerde işçi ve işveren sıfatından bahsedilemez.

İş akdini diğer iş görme sözleşmelerinden ayıran unsur, iş görme ve ücret değildir. Zira bu unsurlara eser sözleşmesinde de (istisna akdinde) rastlayabilmek mümkündür. Borçlar Kanunu'nda düzenlenen eser sözleşmesine göre çalışanlar, işçi değil müteahhit (taahhüt eden) sayılır ki, ev-eksenli çalışmaların bu kapsama girecek şekilde yürütülebilmesi de mümkündür. Ancak bu halde, çalışanlar işçi sayılmayacağından, işçilere sağlanan haklardan yararlanamazlar⁹. Örneğin Sosyal Sigortalar Kanunu (veya 5510-4/a) kapsamına giremezler. Bu kişiler sadece bağımsız çalışan kategorisinde değerlendirilebilir ve diğer koşulların da varlığı halinde Bağ-Kur Kanunu (veya 5510- 4/b) kapsamına alınabilirler.

Eser sözleşmesi ya da iş sözleşmesine tabi çalışmalarda ayırıcı unsur bağımlılıktır. Bir kişinin iş sözleşmesine tabi olarak çalıştığı kabulü için mutlaka bir işverene bağımlı olarak çalıştığı kanıtlanması gerekir. Aksi halde o kişi, İş Kanunu kapsamında işçi sayılamaz. Nitekim iş akdinde bağımlılık unsurunun ayırt edici niteliği ve varlığı konusunda iş hukuku öğretisinde de görüş birliği vardır¹⁰. Anayasa Mahkemesi de söz konusu unsurun bu niteliğini açıkça kabul etmiştir¹¹.

İş Kanunu'nda, ev-eksenli çalışmalarını doğrudan kapsamına alan bir yasal düzenleme yoktur. Ancak buna rağmen 4857 sayılı İş Kanunu ile getirilen bir takım değişiklikler, anılan grubun İş Kanunu kapsamına alınabilmesine olanak sağlayıcı niteliktedir. Gerçekten de örneğin aile yardımlaşması çerçevesinde eş ve çocuklar tarafından yapılan çalışmalar iş akdine dayanmadığında işçi sıfatını kazandırmasa da aynı çalışma iş akdine dayalı olduğunda sözleşmenin tarafları işçi ve işveren sayılabilir. Dolayısıyla bu nitelikteki bir ev-eksenli çalışmanın İş Kanunu kapsamına dâhil olabilmesi ve tarafların işçi ve işveren olarak yasanın sunduğu olanaklardan yararlanabilmesi mümkündür.

Ev-eksenli çalışmaların yasa kapsamına alınabilmesi için çalışmanın bedenen veya fikren gerçekleşmesi, yapılan işin niteliği ve kişinin mesleği önem taşımaz. Aradaki ilişki iş sözleşmesine dayanmak koşuluyla, herhangi bir vasıflı işçi gibi vasıfsız olan da işçi sayılabilir. Ancak, iş sözleşmesinin bulunmadığı ilişkilerde çalışma başka bir iş görme sözleşmesine dayansa da çalışanlar işçi sayılamaz. Örneğin sipariş üzerine evde yemek hazırlayan bir kişi, bu ilişki iş akdi unsurlarından bağımlılığın varlığını ortaya koyacak derecede süreklilik taşımadığı sürece sadece bir eser sözleşmesine (istisna akdi) dayanır ki, o halde çalışma ev kesenli olsa da İş Kanunu kapsamına giremez. Bu halde evde çalışan kişi işçi sayılamayacağından İş Kanunu'nun sağladığı olanaklardan yararlanamaz.

Görüldüğü üzere İş Kanunu, doğrudan evde çalışmayı düzenleyen bir hüküm içermese de, bu nitelikteki çalışanları kapsama alabilecek olanağı yaratmıştır. İş Kanunu'nda getirilen atipik istihdam modelleri, bağımlılık ilişkisinin yeniden tanımlanmasını sağlayabilmiştir. Böylelikle çağdaş çalışma ilişkilerinde görülen seyreltilmiş bir bağımlılık ilişkisi dahi, çalışanları İş Kanunu kapsamına almaya yeterli olabilmektedir. Dolayısıyla ev-eksenli çalışmalarda çalışan ile çalıştıran arasındaki bağımlılık zayıflamış olsa da bu durum evde çalışanların İş Kanunu kapsamına alınabilmesini engellememektedir.

Ancak belirtmeliyiz ki çağdaş iş hukukunda evde çalışmalar, İş Kanunu kapsamına alınabilecek bir nitelik taşısa da bunun hayata geçirilebilmesinde önemli güçlükler bulunmaktadır. Ülke genelinde İş Kanunu kapsamında olduğu şüphe götürmeyecek milyonlarca çalışan, kayıt dışı durumdadır. Dolayısıyla belirli koşullar altında işçi sayılabilmeleri mümkün görünen evde çalışanların bu olanaktan yararlanabilmeleri, onları kayıt dışına iten işverenler üzerinde ciddi yaptırım tehdidi bulunmasına bağlıdır. Bu da işyerlerindeki kamusal denetimin gücüyle orantılıdır. Oysa ülkemizde gerek Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı müfettişler gerek Sosyal Güvenlik Kurumu teftiş kurulları, bu denetimleri yapabilecek güce sahip kılınmamıştır. O nedenle hukuki düzenlemelerin yorumuyla evde çalışanları işçi sayabilmek sorunu çözmeye yeterli olmadığından, bu kişilerin kayıt içinde çalışabilmelerini sağlayacak ortamın da yaratılabilmesi gerekmektedir.

2. Sosyal Güvenlik Hukukunda

Ev-eksenli çalışma kavramı, sosyal güvenlik mevzuatımızda da kullanılan bir kavram olmamıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere anılan çalışma ilişkisi çok yeni olmasa da daha ziyade son yıllarda dile getirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle, oldukça eski olduğunu söyleyebileceğimiz sosyal güvenlik mevzuatı bu kavramı, sigortalılık tanımında kullanmamıştır.

Aynı durum yeni sosyal güvenlik mevzuatımız için de geçerlidir. 5510 sayılı Yasa'nın sigortalı tanımında da ev-eksenli çalışmaya ilişkin bir ifadeye rastlayabilmek mümkün değildir. Bununla birlikte gerek önceki, gerek yeni mevzuatın, sigortalı kapsamını belirlerken yaptığı sınıflandırmalarda ev-eksenli çalışmalara uygun çalışma biçimleri olduğu görülebilmektedir. O sebeple bu kısımda 506 ve 1479 sayılı Yasalar ile 5510 sayılı Yasa'da yer verilen ve sigortalı kavramına dâhil çalışma ilişkileri, ev-eksenli olup olmamaları açısından incelemeye tabi tutulacaktır.

A. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu sigortalılık tanımında hizmet akdini ölçüt almıştır. Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 2. maddesi gereğince, bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar sigortalı sayılmaktadır. Hizmet akdi, İş Kanunu'nda işçi kavramı yönünden getirilen dışlayıcı hükümlerden etkilenmediği için, iş akdine oranla daha kapsamlı bir yapıya sahip bulunmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere, öğretti ve yargı kararlarında, hizmet akdini, konusu iş görme olan diğer sözleşmelerden ayıran unsurun, bağımlılık olduğu genel kabul görmektedir. Ancak, bağımlılığın sözleşme kapsamında yaşam bulma biçimine ilişkin farklı yaklaşımlar, ev-eksenli çalışmaların, hizmet akdi kapsamında gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda tereddütlere neden olmuş, bu yaklaşımlar yargı kararlarına da yansımıştır.

Kural olarak hizmet akdi ile işçi, ücret karşılığında, belirli veya belirsiz bir süre için işverenin hizmetinde çalışma borcu altına girmektedir. İşçinin bu çalışması, diğer iş görme sözleşmelerinden farklı olarak, bir organizasyon içinde işverene bağlı olarak ifa edilir. Böylece işveren, işin yapılması sırasında işçiye talimat verme ve onu denetleyebil-

me imkânına sahiptir. Ancak, Yargıtay bu bağımlılığın, üstlenilen ve yapılan işin, işverenin işyerinde yapılması gereğinden kaynaklandığını kabul etmektedir¹².

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin, 21.02.1995 tarih, 1994/10281 E., 1995/1710 K. Sayılı kararındaki değerlendirmeleri, işverene ait işyerinde çalışmayı, bağımlılık unsurunun gerçekleşmesi yönünden koşul sayan bir yaklaşım sergilemektedir. Kararda yer verilen ifadeler şunlardır: "506 sayılı Kanunun 2. maddesi hükmüne göre bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar bu kanuna göre sigortalı sayılırlar. Hizmet akdinin unsurları hizmetin belirli veya belirli olmayan bir zaman içinde görülmesi, hizmet akdinin konusu olan edimin işverene ait işyerinde yerine getirilmesi, edimin ifasında işverenin denetim ve gözetimi altında bulunulması, edimin ücret karşılığında yapılması ve ücretin zaman esası üzerinden ödenmesidir..."¹³ Yine aynı Dairenin 10.05.2004 tarih, 2004/1724-4114 sayılı Kararı'nda ise, "Hizmet akdinin belirleyici özelliği ise, "zaman" ve "bağımlılık" unsurlarıdır. Bu çerçevede, belirli ya da belirsiz bir sürede iş gücünü sunan kimse (sigortalı) ile bunu kabul eden kimse ya da kimseler arasındaki iş ilişkisini hizmet akdi olarak tanımlamak mümkündür. Bağımlılık unsurunun varlığı için de, işverenin her an ve durumda çalışana denetlemek ve isteğine göre sigortalıya iş edimini yaptırma gücünün varlığı şarttır..."¹⁴ ifadesi yer almaktadır.

Ancak, öğreti ve yargının, çalışma ilişkileri alanındaki gelişmelere duyarsız kalma olanağı bulunmadığından, işyeri kavramı ve hizmet akdine dayalı çalışma konusundaki değerlendirmelerin de günümüz koşullarına uyarlanması zorunluluğu bulunmakta, bu yaklaşımı benimseyen yargı kararları da oluşmaktadır. Yargıtay 21. Hukuk Dairesi'nin 08.06.2000 tarih, 2000/4584-4611 sayılı Kararı'nda şu görüşlere yer verilmiştir: "Davacının; davalı işverene ait işyeri ile ilgili parça başına ücret almak suretiyle çalıştığı, satılan giysilerin düzeltim işlerini evinde yerine getirdiği, sürekli bir iş karşılığı ve belirli ücretle çalışma olmadığından; sigortalılık isteminin reddine karar verilmişse de bu sonuç usul ve yasaya uygun değildir. Gerçekten, davanın yasal dayanağını oluşturan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 2. maddesine göre; bir kimsenin sigortalı sayılabilmesi için bir veya daha fazla işve-

ren nezdinde eylemli biçimde hizmet akdine dayalı çalıştığına saptanması zorunludur. Hizmet akdinin unsurları ise belirli bir işverene 'zaman' ve 'bağımlılık' unsurlarına göre çalışma esasına göre belirlenmiştir. Bağımlılıktan amaç bir işverenin göstereceği işi, emir ve talimatına göre yerine getirmek ve onun buyruğu altında bulunmaktır. Bu işin belli bir zaman kesiti içerisinde yerine getirilmesi ve yerine getirmek üzere hazır vaziyette beklemek; hizmet akdinin zaman unsurunu oluşturur. Ücretin varlığı ve biçimi hizmet akdinin zorunlu unsuru olarak kabul edilemez. Ancak, akdin kanıtlanması yönünden rol oynayabilir. Dava konusu olayda; davacının; konfeksiyon işyerinin; zorunlu elamanı olarak satılan parçaların düzeltim işinde istihdam edildiği açıkça anlaşılmaktadır. İşyerinin çalışma saatlerine uygun olarak, davacının çıkacak işleri gördüğü ve görmek üzere hazır bulunduğu dinlenen davacı ve davalı tanıklarca doğrulanmaktadır. Düzeltim işinin; işyeri ve davacının evinde yapılması giderek parça başına ücret ödenmesi işin hizmet akdi niteliğini etkilemez. Davacının belli bir işi işverenin emir ve talimatı doğrultusunda yerine getirmesi ve bunu bir çalışma günü içerisinde yerine getirmek üzere hazır olması karşısında; davacının çalışma olgusu ve buna bağlı hizmet akdinin ortaya çıkması sonucu istemini esastan kabul etmek gerekirken aksine görüşle davanın reddi usul ve yasaya aykırıdır¹⁵." Anılan karar, bağımlılık unsuru ve işyeri kavramı yönünden kapsamlı bir değerlendirmeye konu yapılmıştır¹⁶.

Öğretide, iş görme ediminin hizmet akdine dayalı olup olmadığının belirlenmesi açısından, ekonomik ve teknolojik gelişmeler ışığında değerlendirme yapılması gereğine de vurgu yapılmıştır. Buna göre, gerek İş Kanunu'nun 1. maddesinde ve gerek Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 5. maddesinde işyerinin amacını ve bütün unsurlarını içeren bir tanım verilmediği bir gerçektir. Başka bir gerçek de her iki tanım arasında esas yönünden bir farklılığın bulunmadığıdır. Diğer ülkelerde olduğu ve iş hukuku ile sosyal sigortalar hukukunun gelişmesinde esas alındığı gibi, her iki kanunda da işyerinin bir işin, bir üretim faaliyetinin yürütüldüğü örgütlenmiş bir ünite, başka bir deyişle işverenin bir mal veya hizmet üretmek amacıyla değişik unsurları bir araya getirerek örgütlediği bir birim olarak kabul edildiğinde bir kuşku bulunmamaktadır. İş-

yerini oluşturan unsurların da maddi araçlar ile işçi-sigortalı olduğu bilinmektedir. Mevcut düzenlemeye göre işverenin işyerinde ürettiği mal veya hizmet ile nitelik yönünden bağlılığı bulunan ve aynı yönetim altında örgütlenen (işin yürütümü bakımından bağlılık) yerler, kısaca işyerine bağlı bulunan yerler ile eklentiler ve araçlar da işyerinden sayılır. İşyerine bağlı bulunan yerlerin, işyeriyle aynı gayrimenkulde, aynı alan içinde bulunması zorunlu değildir; aynı yönetim altında toplanmak üzere iletişimin kurulabildiği uzaklıkta da bulunabilirler¹⁷.

Bağımlılık unsurunun geçmişteki katı yaklaşımla değerlendirilmesinin güncel sorunların çözümündeki yetersizliği gözetildiğinde, işçinin işverene ait iş veya hizmet organizasyonu çerçevesinde, onun yararına bir iş yapması, bağımlılık unsurunun temel ölçütü olarak kabul edilmiştir. Bu anlamıyla, işçinin iş edimini işyeri dışında yerine getirmesi, teknik açıdan işveren karşısında tamamen serbest olması, işverenin gözetim ve denetiminden uzak olması, bağımlılık unsurunu dışlayıcı bir etki yaratmayacaktır. Bu sayede atipik hizmet sözleşmelerine veya bilgisayar teknolojisine (tele-çalışma) dayalı olarak istihdam edilenlerin işçi niteliği daha kolay belirlenebilecektir. Ayrıca, çalışma ilişkilerini iş ve sosyal güvenlik hukukunun kapsamı dışına taşıma (yasaya karşı hile, muvazaa) eğilimleri de büyük ölçüde engellenmiş olacaktır¹⁸.

Ayrıca hizmet sözleşmesinin unsurları konusundaki yaklaşımda, Borçlar Kanunu'nun 322. maddesinin de gözetilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Anılan madde kapsamındaki düzenleme, "İşçi parça üzerine yahut götürü çalışıp da iş sahibinin nezareti altında bulunmaz ise işlenen madde ve işin akit mucibince icrası noktasından mesuliyeti hakkında istisna akdine dair hükümler, kıyasen tatbik olunur." hükmünü içermektedir. Borçlar Kanunu'nun "Hizmet Akdi" başlıklı onuncu babının, işçinin borçlarını belirleyen bölümündeki düzenleme, "işverenin yönetim ve denetimi altında bulunmadan parça başı çalışan kişiyi "işçi" olarak nitelendirmektedir... yasakoyucunun, bir karma sözleşme, daha doğru bir deyimle atipik bir iş sözleşmesi düzenlediğini göstermektedir¹⁹. "Parça üzerine veya götürü çalışan ev işçisi"²⁰ 322. maddenin atıf yaptığı işlenen maddeye ilişkin sorumluluk ile işin sözleşmeye uygun olarak yerine getirilmesi konu-

ları dışında, hizmet sözleşmesi hükümlerine tabi olarak kalmaktadır. Bu kapsamda ücret, sözleşmenin sona ermesi gibi konular yanında, işverenin işçiyi gözetme borcu ve sosyal güvenlik yönünden hizmet sözleşmesinin sağladığı haklar, bu konumda çalışanlara da tanınmalıdır.

Yukarıda yer verilen açıklamalar ışığında, ev-eksenli çalışmanın, bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılmak suretiyle gerçekleştirilmesi halinde, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında değerlendirilmesine bir engel olmadığını söyleyebiliriz.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun sigortalıları belirleyen düzenlemesi 3. maddedir. Söz konusu maddede yer alan çalışmaların birçoğu ev-eksenli çalışmaya uygun nitelik taşımamaktadır. Bununla birlikte aynı maddede yer alan bazı çalışmaların ev-eksenli olup olamayacağı değerlendirilebilir.

Bunlardan ilkinin tarım sanatlarına ait işlerde çalışanlar oluşturur. Peynir yapımı, zeytinyağı üretimi gibi bu tür çalışmaların ev-eksenli gerçekleştirilmesi sıkça karşılaşılabilecek bir durumdur ve 506 sayılı Yasa kapsamındadır.

Diğer düzenleme Yasanın 3/C hükmünde yer alır. Düzenlemeye göre, "Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü dereceye kadar (Üçüncü derece dâhil) olan hısımlar arasında ve aralarında dışardan başka kimse katılmıyarak bu konut içinde yapılan işlerde çalışanlar" sigortalı sayılmamaktadır. Söz konusu hüküm esasen bir ev-eksenli çalışma görüntüsündedir. 506 sayılı Yasa'nın bu tür çalışmaları kapsamına alamamış olması, sigortalılığı hizmet akdine dayandıran yapısından kaynaklanır. Yani 506 sayılı Yasa bu kişiler arasında bir iş ilişkisi olmadığını kabul etmiştir. Diğer bir deyişle sözü edilen hısımlar arasındaki çalışmalarda bu kişilerden hiç biri diğerinin işçisi sayılamaz. Ancak hiç şüphesiz ki bu tür bir çalışma, SSK kapsamında yer alan bir çalışma haline de gelebilir. Hısımlar arasında yapılan böyle bir çalışmada bir iş ilişkisinin varlığı ortaya konulabilir ve hizmet akdinin varlığı kanıtlanabilirse, bu çalışma ev-eksenlidir ve SSK kapsamında değerlendirilebilecektir.

Ekleyelim ki aynı konutta birlikte yaşayan kişiler arasında yürütülen bu tür bir çalışmanın Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına alınmaması, o çalışmanın Bağ-Kur kapsamına alınabilmesine engel olmaz. 1479 sayılı Yasa'nın 24. maddesindeki koşul-

lar gerçekleştiğinde böyle bir çalışma yine ev-eksenlidir fakat bu defa 1479 sayılı Yasa kapsamındadır. Çalışanlar esnaf ya da sanatkâr kategorisinde sigortalı sayılabilir.

Yukarıdaki değerlendirmeler 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu için de aynen geçerlidir. Zira 5510 sayılı Yasa, sigortalı yapısını SSK ve Bağ-Kur kapsamına girenler açısından değiştirmemiştir. O nedenle bahsi geçen türden çalışmalar ilk halde 5510 sayılı Yasa'nın 4/I.a, ikinci halde ise 4/I.b kapsamında sigortalılık hakkı doğuracaktır.

506 sayılı Yasa'nın sigortalı saymadığı bir diğer grup 3.maddenin I. fıkrasının (D) bendinde yer almaktadır. Buna göre, "Ev hizmetlerinde çalışanlar" ücretle ve sürekli olarak çalışmadıkları sürece sigortalı sayılmamaktadır. İlk bakışta bu çalışma ev-eksenli çalışma kavramına dâhil gibi görünse de, sürekli nitelik taşımadığından ve işverenin işyeri olan evinde hizmet sunulduğundan, ev-eksenli çalışma kapsamına girmemektedir. Bu kapsamda çalışanlar genellikle gündelik usulde çalışan kişilerdir. Ancak ev hizmetlerinde görev yapan bir kişinin bu çalışması bir iş sözleşmesi olarak değerlendirilebilecek düzeye de çıkabilir. Bu konumdaki çalışma ilişkisinin sürekli nitelikli sayılabilmesi konusunda ölçüt getirilmesi zorunluluğu da gözetilmelidir. Bu halde, süreklilik niteliği kazanacak olan söz konusu çalışma İş Kanunu'na ve sosyal güvenlik mevzuatına dâhil edilebilir. Fakat bu yapısına rağmen ev hizmetlerine yönelik çalışma, teknik anlamda bir evde çalışma sayılamayacaktır.

Konuya ilişkin bir diğer hüküm 506 sayılı Yasa'nın daha önce 3. maddesinin II. fıkrasının (D) bendinde yer alan el halıcığ dokuma işleriyle uğraşanlardır. Daha önce bu çalışanlara bazı sigorta kollarının uygulanmayacağını belirten hüküm, 4958 sayılı Yasa ile 2003 yılında kaldırılmıştır. Ancak söz konusu değişiklikten sonra, daha önce kısmen yasa kapsamında bulunan el halıcığ dokuma işleriyle uğraşanlar 6.8.2003 tarihinden itibaren zorunlu sigortalı sayılmışlardır. Özellikle kadınların çalıştığı bu alandaki anılan değişiklik son derece isabetli olmuştur. Çoğunlukla ev-eksenli konumda bu tür çalışmaları yapanlar böylece tümüyle 506 sayılı Yasa kapsamına alınmışlardır²¹.

Sosyal Sigortalar Kanunu'na 29.6.1978 tarih ve 2167 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik sonucu ek-

lenen ek 10. madde gereğince, bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan, film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları, müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar, düşünür ve yazarlar da Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına alınmışlardır. Anılan hükmün ikinci fıkrasında sanatçıların kimler olduğunun ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların görüşleri alınmak suretiyle Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Kültür ve Turizm Bakanlıkları tarafından birlikte saptanacağı öngörülmüştür. Buna göre belirlenen listede yer alan unvana sahip bir kimsenin sanatçı kabul edilmesi gerekir²². Ek 10. madde kapsamında gerçekleştirilen çalışmanın ev-eksenli olması muhtemeldir ve şüphesiz bu durumda da 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında sigortalılık söz konusu olmaktadır.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun m. 3/ II, A hükmünün 4658 sayılı Yasa ile yürürlükten kaldırılması sonucu ise, mülteci ve vatansızları da kapsayacak şekilde yabancılar 6.8.2003 tarihi itibarıyla tüm sigorta kolları bakımından zorunlu sigortalı sayılmıştır. Zira sigortalı olmak için Türk vatandaşı olmak gibi bir koşul bulunmamaktadır²³. Ev-eksenli çalışmaları gerçekleştirenlerin bir kısmının, buldukları ülkenin sistemine yabancı, haklarını arama olanağından yoksun, sadece karınlarını doyuracak para kazanmayı amaçlayan mülteci ve göçmenler olduğu düşünüldüğünde, bu değişikliğin de isabetli olduğunu söyleyebiliriz.

B. 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu'nda

Kısaca Bağ-Kur Kanunu olarak adlandırılan 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, sigortalılık konusunu 24. maddesinde düzenlemiştir. Maddenin I/a bendinde, kanunla ve kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulu sosyal güvenlik kuruluşları kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; esnaf ve sanatkârlar ile diğer bağımsız çalışanlardan ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar ile gelir vergisinden muaf olanlardan Esnaf ve Sanatkâr Sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşuna usulüne uygun olarak kayıtlı olanlar sigortalı sayılmaktadır.

Düzenlemenin konumuzu ilgilendiren yanını kendi hesabına bağımsız çalışma kavramı oluşturmaktadır. Gerçekten de ev-eksenli çalışmaların bir kısmı, kendi hesabına iş yapmaktadır. Örneğin sipariş üzerine evinde üretim yapanlar bu kapsamda ele alınabilir. Bununla birlikte neredeyse tümüyle enformel olan ve herhangi bir kaydı bulunmayan ev-eksenli çalışmaların bu durumları sebebiyle 1479 sayılı Yasa kapsamında değerlendirilebilmesi mümkün görünmemektedir.

Yasanın 24. maddesinde yer verilen diğer sigortalı gurupları ise nitelikleri gereği ev-eksenli çalışmaya konu olabilecek bir yapıya sahip değildir.

C. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda

Sosyal güvenlik yapısını yeniden organize eden 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası, 2008 yılından itibaren aşama aşama yürürlüğe girmektedir²⁴. Önceki sosyal güvenlik yasaları ile kıyaslandığında yeni yasanın sigortalılık yaklaşımında, tek çatı anlayışı dışında radikal bir değişiklik olmamıştır. Bununla birlikte yeni yasa, daha önce zorunlu sigortalılık kapsamında olan bazı kesimleri zorunlu sigortalılık dışında bırakmıştır²⁵.

Bu bağlamda 5510 sayılı Yasa, yukarıda SSK ve Bağ-Kur ile ilgili olarak dile getirdiğimiz düzenlemeleri büyük ölçüde korumuştur.

SSK kapsamında yer alan tarım sanatlarına dair işler, açıkça belirtilmemiş olsa da yeni yasa döneminde de zorunlu sigorta kapsamındadır.

506 sayılı Yasa'nın 3/C hükmünde yer alan ve "Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü dereceye kadar (Üçüncü derece dâhil) olan hısımlar arasında ve aralarında dışardan başka kimse katılmıyarak bu konut içinde yapılan işlerde çalışanları" sigortalı saymayan düzenleme 5510 sayılı Yasa'da da varlığını korumaktadır. Anılan Yasa'nın 6/b düzenlemesine göre, "Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü derece dâhil bu dereceye kadar hısımlar arasında ve aralarına dışardan başka kimse katılmaksızın, yaşadıkları konut içinde yapılan işlerde çalışanlar" sigortalı sayılmamıştır. Bu tür çalışmalara ilişkin olarak yukarıda yaptığımız değerlendirmeler 5510 sayılı Yasa için de geçerli olacaktır. Yani her ne kadar bahsi geçen çalışma zorunlu sigorta kapsamı dışında kalsa da, bu tür bir çalışma,

5510/ 4.I.a kapsamında yer alan bir çalışma haline gelebilir. Hısımlar arasında yapılan böyle bir çalışmada bir iş ilişkisinin varlığı ortaya konulabilir ve hizmet akdinin varlığı ispatlanabilirse, bu çalışma ev-eksenlidir ve 4/I.a kapsamına dâhil sayılır. Yine yukarıda dile getirmiş olduğumuz üzere bahis konusu çalışma, hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışma olarak da değerlendirilebilir. Bu halde aynı konutta birlikte yaşayan kişiler arasında yürütülen çalışma 4/I.b kapsamına da dahil olabilir.

Başta da dile getirdiğimiz üzere, daha önce kısmen 506 sayılı Yasa kapsamında bulunan el halıcılığı dokuma işleriyle uğraşanlar 6.8.2003 tarihinden itibaren zorunlu sigortalı sayılmışlardır. 5510 sayılı Yasa bu konuda herhangi bir değişiklik yaratmadığı için, özellikle kadınların çalıştığı bu alanda, sigortalılık imkânı sürmektedir.

Güzel sanat kollarında çalışanları, düşünür ve yazarları konu alan düzenleme, 5510 sayılı Yasa'ya da alınmıştır. Buna göre, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümler; "Bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan; film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar hakkında da uygulanır." Anılan düzenlemede yer alan kapsamda gerçekleştirilen çalışmanın da ev-eksenli olabilmesi mümkündür. Dolayısıyla bu halde tıpkı 506 sayılı Yasa'nın ek.10. maddesinde olduğu gibi, bu kişiler 5510 sayılı Yasa'nın 4/I.a maddesi kapsamında sigortalı sayılabilecektir.

Bu konuda işaret edilmesi gereken bir diğer düzenleme de yabancılara ilişkin olanıdır. Sosyal Sigortalar Kanunu bağlamında dile getirdiğimiz üzere, 506 sayılı Yasa'nın 3/II,A hükmünün yürürlükten kaldırılması sonucu yabancılar, mülteci ve vatsızları da kapsayacak şekilde 6.8.2003 tarihi itibarıyla tüm sigorta kolları bakımından zorunlu sigortalı sayılmıştır. Benzer bir düzenleme 5510 sayılı Yasa'ya da alınmıştır. Buna göre Yasanın 4/I.a bendi gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümler, mütakabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar hakkında da uygulanacaktır. (5510 m. 4/II.c). Dolayısıyla bu nite-

likte olan ve evde çalışan yabancılar, tıpkı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda olduğu gibi sigortalı olabileme olanağına sahip bulunmaktadır.

5510 sayılı Yasa'nın 4/I.b.1, 2 maddesi kapsamında, hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar ile gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar sigortalı sayılmaktadırlar. 1479 ve 5510 sayılı Yasa'nın kendi nam ve hesabına çalışanların sigortalılığı yönünden getirdiği ortak ölçüt, öncelikle bu faaliyetler nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olmak; gelir vergisinden muafiyet halinde ise esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olmaktır. 1479 sayılı Yasa'nın, esnaf ve sanatkâr sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşuna usulüne uygun olarak kayıtlı olma zorunluluğuna ilişkin düzenlemesi, 7.6.2005 tarih ve 5362 sayılı "Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu"nun 56. maddesi ile yürürlükten kaldırılan, 507 sayılı Esnaf Ve Küçük Sanatkârlar Kanunu'nun, meslek kuruluşu olarak Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Derneği yapılanmasını ve bunlara kaydı zorunlu kılan düzenlemesinden kaynaklanmaktaydı. 5362 sayılı "Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu"nun odaya kayıt için öncelikle sicil kaydını zorunlu kılan düzenlemesi ise, 5510 sayılı Yasa hükmüne yansıtıldığı için, 1479 sayılı Yasa'ya oranla yazımı farklı olmakla birlikte, temel düzenlemesi paralel olan hüküm ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu nitelikteki ev-eksenli çalışmalar, 5510 sayılı Yasa döneminde aynı şekilde değerlendirilecektir.

5362 sayılı Yasa'nın 3. maddesi, esnaf ve sanatkâr kavramını "İster gezici ister sabit bir mekânda bulunsun, Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulunca belirlenen esnaf ve sanatkâr meslek kollarına dahil olup, ekonomik faaliyetini sermayesi ile birlikte bedenî çalışmasına dayandıran ve kazancı tacir veya sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olan, basit usulde vergilendirilenler ve işletme hesabı esasına göre deftere tabi olanlar ile vergiden muaf bulunan meslek ve sanat sahibi kimseler" olarak tanımlamıştır. Aynı Yasanın 63. maddesi uyarınca, esnaf ve sanatkâr meslek kollarını belirlemeye yetkili koordinasyon kurulu tarafından belirlenen imalat ve

tamirat ile hizmete ilişkin meslek kolları içerisinde, ev eksenli çalışanlar tarafından yapılan birçok iş yer almaktaysa da; kayıt ücreti ile yılda iki kez ödenen üyelik aidatları, ev eksenli çalışanların ekonomik gücünü zorlayan unsurlar olduğundan, bu konumda çalışanların sicile kayıt konusunda isteksizliğine, dolayısıyla da 1479 veya 5510 sayılı Yasa anlamında sigortalılık için gerekli koşulları yerine getirmekten uzak kalmalarına neden olmaktadır.

Ayrıca kendi nam ve hesabına çalışma nedeniyle sigortalılık halinde sigorta primlerinin kendi nam ve hesabına bağımsız çalışan sigortalı tarafından ödenme zorunluluğu da belirli bir ekonomik düzey gerektirmektedir. 5510 sayılı Yasa'nın sigortalı sayılmayanlara dair 6. maddenin (k) bendinde, "Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlardan, aylık faaliyet gelirlerinden bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler," sigortalı sayılmaz hükmü de, bu alandaki sigortalılığı önleyen bir düzenleme niteliğini taşımaktadır.

Konunun bu kısmında değinmekte yarar gördüğümüz bir diğer düzenleme de, birden fazla sigortalılığın aynı kişi üzerinde toplanmasıdır. Gerçekten de ülkemizde ev-eksenli çalışanların birden çok işi bir arada yürüttüğüne sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin günün ilk yarısında evinde ürettiği ürünleri pazarda satan veya sipariş üzerine evinde elbise diken bir kişinin, öğleden sonra bir araçtan aldığı dokuma işini yapması mümkündür. Bu durum o kişinin aynı anda birden fazla sigortalılık hali ile karşılaşması anlamına gelmektedir. 5510 sayılı Yasa, bu durumdakilere uygulanacak düzenlemeye 53. maddede yer vermiştir. Buna göre sigortalı, 4. maddenin ilk fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde yer alan sigortalılık hallerinden birden fazlasına aynı anda tâbi olmasını gerektirecek şekilde çalışırsa, öncelikle (c) bendi kapsamında, (c) bendi kapsamında çalışması yoksa ilk önce başlayan sigortalılık ilişkisi esas alınarak sigortalı sayılacaktır²⁶.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun ev eksenli çalışmalarla ilgili olarak ele alınması gereken bir diğer kısmı, genel sağlık sigortasıdır. Zira Yasa, sigortalı kavramını iki değişik

şekilde ifade etmiştir. Sosyal sigorta kolları açısından muhatap, sadece sigortalı olarak adlandırılırken, genel sağlık sigortası açısından muhatap genel sağlık sigortalısı olarak adlandırılmıştır²⁷.

5510 sayılı Yasa kimlerin genel sağlık sigortalısı sayılacağını 60. maddede saymıştır²⁸. Aslında Yasa bu ayrıntılı sıralama sonrasında getirdiği (g) bendi ile herkesi genel sağlık sigortası (GSS) kapsamına almak istediğini vurgulamıştır. Buna göre “Yukarıdaki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar” da genel sağlık sigortalısı sayılacaktır. Bu bağlamda ev-ekslenli çalışanlar 60. maddenin hiçbir bendine giremeseler bile mutlaka (g) bendi kapsamına girerek sağlık sigortasından yararlanabileceklerdir.

Ancak GSS kapsamına alınan herkes aynı statüde değildir. Sigortalıların GSS’den yararlanma şekilleri, onların GSS primi ödeyip ödemeyecekleri açısından önem taşımaktadır. 5510 sayılı Yasa bu konuda sağlık hizmeti sunacağı kişileri ikiye ayırmıştır. Bunlardan ilki genel sağlık sigortalısıdır ve GSS primi ödemek zorundadır. Diğeri ise onun bakmakla yükümlü olduğu kişidir. Bakmakla yükümlü olunan kişi Yasanın 2. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişi, genel sağlık sigortalısının²⁹, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan; eşini, 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu kanuna göre malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını, geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babasını ifade eder (5510 m.2/10).

5510 sayılı Yasa’da, gelirlerinin düşüklüğü veya zorunlu sigortalılık için gerekli yasal koşullara sahip olmadığı halde genel sağlık sigortası kapsamında tescili sağlanan vatandaşların da, 5510 sayılı Yasa’nın 80/son maddesi uyarınca belirlenen oranda genel sağlık sigortası primi ödeme zorunlulukları öngörülmüştür. Bu konudaki geçiş hükmünü düzenleyen 5510 sayılı Yasa’nın geçici 12. mad-

desi ise, “Bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren iki yıl süresince bu Kanunun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi uygulanmaz. Bu sürede, 18/6/1992 tarihli ve 3816 sayılı Kanun kapsamında yeşil kart verilen ve verilecek kişiler durumlarında değişiklik olmaması kaydıyla başka bir işleme gerek kalmaksızın bu Kanunun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır. 3816 sayılı Kanun kapsamında yeşil kart almak için müracaat etmekle birlikte, 3816 sayılı Kanun hükümlerine göre tespit edilen aile içindeki kişi başına düşen gelir payının aylık tutarı; asgari ücretin üçte birinden asgari ücrete kadar olduğu tespit edilen kişiler için 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarının üçte biri, asgari ücretten asgari ücretin iki katına kadar olduğu tespit edilen kişiler için 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarı; asgari ücretin iki katından fazla olduğu tespit edilen kişiler için 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarının iki katı prime esas asgari kazanç tutarı olarak esas alınır. 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (d) ve (g) bentleri gereğince sigortalı sayılanlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde bildirimlerini yapmak zorundadır. Bu süre içinde, 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (d) ve (g) bentleri gereğince genel sağlık sigortalısı sayılanlardan; tescil talebi olmayanların 18 yaşından küçük çocuklarının sağlık hizmetlerinden yararlandırılması halinde bu kişilerin tescili çocuklarının sağlık hizmet sunucusuna müracaat tarihi itibarıyla yapılır. Ancak, aile hekimliği uygulamasına başlanan illerde, bu kişiler iki yıllık süreye bakılmaksızın genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak kapsama alınır.” düzenlemesiyle, Yasanın öngördüğü ölçünün altındaki gelire sahip kişiler yönünden iki yıl süreyle yürürlük ertelenmiş, bu konumda olup yeşil kart sahibi veya yeşil kart verilecek durumdakilerin ise başka işleme gerek kalmaksızın genel sağlık sigortalısı sayılma olanağı öngörülmüştür.

5510 sayılı Yasa’nın diğer sigortalılık kolları yönünden esnek ve yeri geldiğinde dışlayıcı yaklaşımı, genel sağlık sigortası yönünden, 18 yaşını geçen tüm vatandaşların, göçmenlerin ve başka ülke-

den sağlık yardımı almayan yabancıların, prim ödemek koşuluyla sigortalılığına olanak tanımaktadır.

Söz konusu düzenlemeler karşısında evde çalışanlar, kendi çalışmaları sebebiyle (zorunlu ya da isteğe bağlı) sigortalı olabildiklerinde bizzat, aksi halde yukarıda belirtilen hallerden birine girebilmek koşuluyla bakmakla yükümlü olunan kişi olarak GSS kapsamına girebileceklerdir. Diğer bir deyişle genel sağlık sigortası hükümlerinin, ev-eksenli çalışanlar yönünden uygulanması, öncelikle bakmakla yükümlü olunan kişi konumunda olup olmadıklarına; bu konumda olmayanların ise iki yıl süreyle yeşil karttan yararlanacak durumda olup olmamaları, sonrasında ise öngörülen oranlarda genel sağlık sigortası primi ödemelerine bağlı olacaktır.

V. Sonuç

Yukarıda yer verilen yasal düzenlemeler değerlendirildiğinde ev-eksenli çalışanların emek piyasasındaki yoğunluklarına karşın, yasa koyucu tarafından arzu edilen düzeyde gözetilmedikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Bağımlı çalışan sayılabilen ev-eksenli çalışanlar, işverenin inisiyatifine bağlı olarak sosyal güvenlik şemsiyesi altına girebilmektedir. Buna karşın sipariş üzerine veya kendi hesabına ev-eksenli çalışanlar ise, gelir düzeyleri itibarıyla esnaf muafiyi kapsamında kaldıklarından, esnaf ve sanatkâr sicili ile sigortalılık kayıt işlemlerini yerine getirip, aidat ve primlerini ödemek koşuluyla, kendi nam ve hesabına çalışan konumunda sigortalı olabilmektedir. Ayrıca, 5510 sayılı Yasa'nın 50. maddesi uyarınca uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası yönünden isteğe bağlı sigortalılık olanağı da bulunmaktadır.

Oysa yukarıda belirtilen süreç ve ev-eksenli çalışmanın yaygınlaşma eğilimi, konunun vazgeçilemez ve devredilemez nitelikteki temel insan haklarından olan sosyal güvenlik hakkı kapsamında değerlendirilip, hak kayıplarını ortadan kaldıran bir düzenlemeye kavuşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Kişilerin, insan olma onuruna yaraşır bir yaşam düzeyini sürdürebilmeleri için gerekli asgari koşulları sağlamakla yükümlü olan devletin, yapacağı her tür düzenlemenin özünde, yaşam hakkı temelinde gelişen ve kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olan sosyal güvenlik hakkının yaygınlaşarak ger-

çekleşmesini sağlama gereklerini gözetme zorunluluğu vardır. Kaldı ki, uyum ve barış içinde sürdürülebilecek bir toplumsal yaşamın koşulları arasında, kişiler ve riskler yönünden, elden geldiğince geniş bir yelpazeye sahip sosyal güvenlik anlayışının benimsenip yaşama geçirilmesi de vardır³⁰.

Uluslararası birlik ve örgütler konuya ilişkin tavsiye ve direktifler yayınlarken, gelişmiş ülkeler bu alandaki yasal düzenlemeleri de hayata geçirmişlerdir. Söz konusu "Ülkelerin düzenleme konusunda benimsedikleri yaklaşımlar biri birinden farklıdır. Bazı ülkelerde evde çalışma genel iş mevzuatı içinde ele alınmış ve evde çalışanların işçi olduğu kabul edilmiştir. Çoğunluğu oluşturan diğer bazı ilkelere ise ev-eksenli çalışanlar doğrudukları hukuki ilişkinin özellikleri nedeniyle, özel yasalar ile ya da iş mevzuatına bu konuda özel hükümler konularak düzenlenmiştir. Örneğin Almanya'da, Evde Çalışma Kanunu ile bu çalışma ilişkisi büyük ölçüde iş ilişkisine yaklaştırılmıştır. Bu ilişkiye göre çalışan, işverenin talimat verme yetkisine tabi kabul edilmediği için işçi değil, işçi benzeri sayılmıştır. Fransa'da ise İş Kodu'na konulan özel hükümlerle, eve iş verme sistemi içinde çalışanların asgari ücreti, çalışma saatleri, ücretli izinleri, sağlık ve güvenliği düzenlenmiş, sosyal güvenlikten işçiler gibi yararlanacakları kabul edilmiştir³¹.

Bu alandaki bir diğer sorun kayıt dışılıktır. Zira kayıt dışılık, sosyal güvenlik hakları yanında, vergi ve prim kaybına da yol açmakta, düşük ücretli ve güvenceden yoksun istihdam sonucu elde edilen ürünler haksız rekabete yol açmaktadır. Üretimin aile bireylerinin bulunduğu ortamda ve çoğu zaman da sağlığa zararlı maddeler kullanılarak yapılması ise, toplum sağlığı üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Mevcut yasal düzenlemeler içerisinde yer alan, işyeri ve çalışanları kayıt altına almaya yönelik kuralların etkin biçimde uygulanması ev-eksenli çalışanlar üzerinde de olumlu sonuçlar doğuracaktır. Özellikle uygulamada kurumun ölçümleme hakkı olarak adlandırılan prim toplama yönteminin, ev-eksenli çalışanların sosyal güvenlik haklarına kavuşabilmeleri konusunda etkili sonuçlar yaratması mümkün görülmektedir. Daha önceki yasalarda da yer alan ve 5510 sayılı Yasa'nın 85. maddesinde de öngörülen düzenleme uyarınca, "İşverenin, işin

emsaline, niteliğine, kapsam ve kapasitesine göre işin yürütümü açısından gerekli olan sigortalı sayısının, çalışma süresinin veya prime esas kazanç tutarının altında bildirimde bulunduğu tespit halinde, işin yürütümü açısından gerekli olan asgari işçilik tutarı; yapılan işin niteliği, kullanılan teknoloji, işyerinin büyüklüğü, benzer işletmelerde çalıştırılan sigortalı sayısı, ilgili meslek veya kamu kuruluşlarının görüşü gibi unsurlar dikkate alınarak tespit edilir.” Sosyal Güvenlik Kurumu, bu alandaki yetkisini denetime yetkili eleman sayısına göre ve belirli sektörlerle öncelik vererek uygulamakta ve denetime aldığı işkolu sayısını giderek artırmaktadır. Ev-eksenli çalışanların yoğunlukta bulunduğu işkollarında yapılacak denetimlerin de bu alandaki kayıt dışılığı önlemede etkili olması mümkündür. Ancak Sosyal Güvenlik Kurumu bu yetkisini, halen yapmakta olduğu gibi salt prim toplama amaçlı olarak kullanmamalı, işyeri kayıt ve harcama belgelerinden, kayıt dışı çalıştırılmış kişilerin kimliklerini belirleyip, tahsil edilen sigorta primlerini bu kişilere mal etme konusunda gerekli duyarlılığı da göstermelidir. Kaldı ki, Kuruma verilen bu yetkinin temel amacı da bu konumda çalıştırılanların sosyal güvenlik hakkına ulaşabilmesinin sağlanmasıdır.

Anayasa'nın sosyal haklar kategorisinde yer alan sosyal güvenlik hakkı, bu hakların genel özelliği gereği, etkin biçimde yaşama geçebilmek için, devletin olumlu yöndeki müdahalesini zorunlu kılar. Konu, anılan hakkın özeliğine uygun olarak anayasal bir yükümlülük olarak da öngörülmüştür. Devlet, bu alandaki yükümlülüklerini öncelikle yasal düzenlemeler oluşturmak, sonrasında ise bu düzenlemelerin etkin biçimde uygulanmasını sağlamakla yerine getirir. Ancak, yasal düzenleme ve denetimin yaratacağı olumlu katkıya karşın, özellikle kendi adına veya sipariş üzerine ev-eksenli konumunda çalışanların elde ettikleri gelirin düşüklüğü ve bu alanın genellikle kadın çalışanlardan oluşması; ekonomik yönden güçsüz kadınlar yararına ek önlemlerin alınmasını gerektirmektedir. Kadınların cinsiyet ayrımına uğramadan çalışma yaşamında yer alabilmeleri için özel düzenlemeler yapılması gereği, taraf olduğumuz birçok uluslararası sözleşmede yer aldığı gibi Avrupa Birliği'nin de temel değerleri arasında sayılmaktadır. Bu kapsamda bakıldığında, ev-eksenli çalışanların

sosyal güvenlikten yararlanabilmeleri için tüm ekonomik yükümlülüğü bu kesime yüklemek, sosyal güvenlik hakkında yararlanma koşullarını ortadan kaldıracak ve devletin bu alana olumlu müdahalesi gereğine de aykırılık oluşturacaktır.

Bu kapsamda uygulamada istihdamı teşvik paketi olarak adlandırılan 15.5.2008 tarih ve 5763 sayılı Yasa ile getirilen bir düzenlemeye de işaret etmekte yarar görüyoruz. Söz konusu Yasanın 20. maddesiyle 4447 sayılı Yasa'ya eklenen geçici 7. maddeyle, yasanın öngördüğü tarihlerde işe alınan 18 yaşından büyük kadın çalışanlara ait sigorta primlerinin işveren payının, belirli süre ve oranlarla işsizlik sigortası fonundan karşılanması olanağı getirilmiştir. Bu yaklaşımın, bağımlı çalışan konumunda yer almayan ev-eksenli çalışanların sigorta prim yükümlülükleri yönünden de sergilenmesi yararlı olacaktır. Kaldı ki sosyal devletten beklenen, gelir düzeyi düşük olanları sosyal güvenliğin kapsamı dışında bırakmak değil, tam aksine, ona gerçekten muhtaç olan bu kişileri özel prim imkânları ve devlet katkısı ile bu çatı altına almaktır.

Ev-eksenli çalışanların dünya ve Türkiye ölçeğinde oluşturdukları örgütlü çabalar, öğretinin konuyu duyarlı bir yaklaşımla geniş biçimde irdelenmiş olması ve yargı kararlarına yansıyan değerlendirmeler; insan haklarına saygılı, sosyal hukuk devleti gereklerine uygun yasal düzenlemelerin bir an önce oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Yapılacak düzenlemelerin olumlu etkisi, salt sosyal güvenlik alanıyla sınırlı kalmayıp, yukarıda değinildiği üzere, toplumsal sağlık, ekonomik düzen ve sosyal barış alanında da kendisini gösterecektir.

DİPNOTLAR

- 1 Burhan Özdemir, Ev Çalışması, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Armağanı, Ankara 1997, 145.
- 2 Özdemir, 144.
- 3 DİE, Hane halkı İşgücü Anketleri Sonuçları, 2001. Konuya ilişkin olarak yapılan bir araştırmaya göre, “Ankara gecekondularında yaşayan kadınlarla yapılmış bir araştırmaya göre; kadınların % 37'sinin ev temizliğine gittiği, % 34'ünün evde üretim yaptığı, % 11'inin kamu sektöründe hizmet işçisi olarak çalıştığı, % 11'inin konfeksiyonda terzi olarak çalıştığı, ancak % 5'inin kendi hesabına veya bağımsız olarak çalıştığı saptanmıştır. (Sibel Kalaycıoğlu, Helga Rittersberger-Tılıç, Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar, Su Yayınları, Ankara 2000, 47.
- 4 Ev-Eksenli Çalışanlar ve Örgütlenmeleri, Birleşik Metal İşçileri Sendikası, İstanbul 2003, 15-16.
- 5 Özdemir, 129.

- 6 Özdemir, 127-128.
- 7 Ev-Eksenli Çalışanlar ve Örgütlenmeleri, Birleşik Metal İşçileri Sendikası, İstanbul 2003, Ek.1. 65-66.
- 8 Münir Ekonomi, İş Hukuku, C.1, Ferdi İş Hukuku, İstanbul 1987, 40 vd., Nuri Çelik, İş Hukuku Dersleri, İstanbul 2006, 33 vd., Sarper Süzek, İş Hukuku, İstanbul 2006, 119, Hamdi Mollamahmutoglu, İş Hukuku, Ankara 2005, 115 vd., Ünal Narmanlioğlu, İş Hukuku, I, Ferdi İş İlişkileri, İzmir 1998, 90 vd.
- 9 Ev iş sözleşmesinin eser sözleşmesinden ayırt edilmesi ile ilgili, değerlendirmeleri için bkz. Murat Engin, Türk İş Hukukunda Evde Çalışma, Prof. Dr. Turhan Esener'e Armağan, Ankara 2000, 275-276.
- 10 Kemal Oğuzman, Hukuki Yönden İşçi-İşveren İlişkileri, C.I, İstanbul 1987, 4. Ferit Hakkı Saymen, Türk İş Hukuku, İstanbul 1954, 395-397, Turhan Esener, İş Hukuku, Ankara 1978, 126-127, Çelik, 73 vd., Ekonomi, 73, Süzek, 191, Narmanlioğlu, 135 vd., Kenan Tunçomağ/Tankut Centel, İş Hukukunun Esasları, İstanbul 2003, 51-52, Mollamahmutoglu, 211 vd., Ali Güzel/Ali Rıza Okur/Nurşen Caniklioğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul 2008, 106 vd., Ali Nazım Sözer, Sigorta İlişkisi, İzmir 1998, 30 vd.
- 11 Anayasa Mahkemesi, 27.9.1967, 336/29 (RG.19.10.1968/13031).
- 12 E.Tuncay Senyen-Kaplan, Kadın İşçinin İş İlişkisinden Doğan Hakları ve Korunması, Ankara 1999, 7.
- 13 Resul Aslanköylü, Sosyal Sigortalar Kanunu Yorumu, 1. Cilt, Ankara 2004, 1414.
- 14 Aslanköylü, 1472.
- 15 YKD Ocak 2001, 89-90.
- 16 Kamu-İş, Yargıtay'ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2000, Ankara 2002, 182 ve 243-273.
- 17 Kamu-İş, Yargıtay'ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2000, Ankara 2002, s. 268-269.
- 18 Ali Güzel, Fabrikadan İnternete İşçi Kavramı ve Özellikle Hizmet Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru Üzerine Bir Deneme, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, Ankara 1997, 126.
- 19 Engin, 274.
- 20 Kenan Tunçomağ, Türk Borçlar Hukuku, Cilt II, Özel Borç İlişkileri, İstanbul 1977, 852.
- 21 Ebru Pakin Akın, Türk Hukukunda Kadın İşçilerin Sosyal Güvenliği, İstanbul 2005, 10-11.
- 22 Argun Bozkurt, Sanatçılar ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara 1997, 37.
- 23 A.Can Tuncay, 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Getirilen Değişiklikler, Mercek, Nisan 2004, 98, Güzel/Ocak, 123, Ali Nazım Sözer/Coşkun Saraç, Sosyal Sigortalar Hukukunda 4958 sayılı Kanun ile Gerçekleştirilen Değişiklikler, Mercek, Ekim 2003, 49-50, Yusuf Alper, 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve Getirdikleri, Mercek, Ekim 2003, 9.
- 24 5510 sayılı Yasa'nın sigortalılara ilişkin 4-10. maddeleri hükümleri, anılan Yasanın yürürlüğü hakkındaki 108. maddesi (d) bendi gereğince, 2008 yılı Ekim ayı başından itibaren yürürlüğe girmiştir.
- 25 Yeni yasanın sigortalılık düzenlemeleri ve değerlendirilmeleri için bkz. Levent Akın, Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Sonrasında Sigortalılığın Kapsamı ve Primli Rejimle Bağdaşması, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunları ve Gerçekler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi – İstanbul Barosu, 26–27 Ocak 2007, İstanbul 2007, 22–55, aynı yazar, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısının Kişiler Açısından Kapsamında Yeni Gelişmeler, Çalışma ve Toplum, 2006/1, 26– 49.
- 26 Yasanın bu hükmü, 108. maddenin “d” bendi gereğince, 2008 yılı Ekim ayı başından itibaren yürürlüktedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Levent Akın, Bağımlı Çalışanların Malullüğü, Ankara 2008, 111 vd.
- 27 Öğretide genel sağlık sigortalısı kavramı ile karıştırılmaması için sigortalı, sosyal sigorta sigortalısı olarak adlandırılmaktadır (Levent Akın, Yeni Gelişmeler, 29).
- 28 Ayrıntılı bilgi için bkz. Can Tuncay/Ömer Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, İstanbul 2008, 123 vd., Ali Rıza Okur, Genel Sağlık Sigortası, İş Hukuku Uygulama Sorunları ve Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma, Galatasaray Üniversitesi-İstanbul Barosu, İstanbul 2006, Ali Nazım Sözer, Sağlıkta Dönüşüm Projesi ve Genel Sağlık Sigortası, TİSK Akademi, 2006/I, 47–56, aynı yazar, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısında Genel Sağlık Sigortasına İlişkin Düzenlemeler, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, s.7, 2005, 1175–1190.
- 29 5510 sayılı Yasa, bakmakla yükümlü olunan kişiyi tanımlarken, 60. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) ve (2) numaralı alt bentlerini dışarıda bırakmıştır. Buna göre harcamaları, taşınır ve taşınmaz malları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak, Kurumca belirlenecek test yöntemleri ve veriler kullanılarak tespit edilecek aile içindeki gelirin kişi başına düşen aylık tutarı, asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşlar ile vatansızlar ve sığınmacılar bakmakla yükümlü olunan kişi olarak değerlendirilmemektedir.
- 30 Ercan Turan, Sosyal Güvenlik Hakkı, Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt 7, sayı 3, 337-338.
- 31 Arzu Kuban, “Yeni İstihdam Türleri Bakımından İşçi Kavramı”, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda İşçi ve İşveren Kavramları ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1998, s. 58.